

Voor de troepen uit

door Michiel Verbeek

De meeste organisaties verzuimen in tijden van voorspoed de voor hun continuïteit noodzakelijke vernieuwingen door te voeren. Helaas vormt D66 geen uitzondering op die regel. In de roes van het succes van Paars I heeft D66 verzuimd zichzelf te vormen tot een duidelijk herkenbare stroming binnen Paars. De politieke opvattingen van de PvdA en in iets mindere mate die van de VVD zijn in de richting van D66 opgeschoven, Groen Links heeft het imago van milieupartij van D66 overgenomen en de lokale partijen en een groepering als Leefbaar Nederland zouden wel eens meer succes kunnen boeken dan D66 bij het tot stand brengen van staatkundige vernieuwingen als het referendum en de gekozen burgemeester. Er is met andere woorden een situatie ontstaan waarin de hoofdmacht op de door de verkenner aangegeven plaats is aangekomen. Om verkenner te blijven, zullen de verkenner dus weer op pad moeten, voor de troepen uit.

Technologische ontwikkelingen

De meest belovende technische ontwikkeling is de communicatie tussen computers. Communicatie is de grondslag van alle cultuur. We kunnen straks met elkaar communiceren alsof we bij elkaar zitten zonder hinderlijke driedimensionale brillen op. Dat kan de noodzaak tot fysiek verplaatsen verminderen en bijdragen aan de oplossing van het mobiliteitsprobleem. De elektronische handel heeft ingrijpende gevolgen voor de belastingheffing en de nationale economieën. Technologie zal een belangrijke rol spelen in het proces van verzoening van economische ontwikkeling enerzijds en milieubescherming anderzijds. Energiezuinige apparaten kunnen een bijdrage leveren aan terugdringing van het broeikas-effect. De geavanceerde prototypes van auto's, wasautomaten, afwasmachines, wasdrogers en dergelijke zijn in dit verband zeer bemoedigend. Informatie- en Communicatietechnologie (ICT) kan de dienstverlening van de overheid aan de burger en de relatie burger-bestuur verbeteren. Het zou een interessante proef zijn om

Het gaat niet goed met D66, maar dat is geen reden om bij de pakken neer te zitten. Volgens Michiel Verbeek zijn er kansen om het tij te keren, maar dan moet D66 wel op zoek gaan naar een nieuwe plek in de politieke arena. Hij schetst een aantal maatschappelijke ontwikkelingen waarop D66 zou moeten inspelen en signaleert drie thema's die D66 bij uitstek de gelegenheid bieden weer 'voor de troepen uit te gaan': het nieuwe milieudenken, de lerende samenleving en de alledaagse democratie.

in één gemeente in ons land alle huishoudens te voorzien van een computer teneinde een aantal ICT-toepassingen grootschalig te testen. Vervolgens zou een staatscommissie mede aan de hand van de resultaten van deze proef voorstellen kunnen doen voor een strategisch actieprogramma.

Sociaal-culturele trends

Een belangrijk kenmerk van de Nederlandse cultuur is de consensusmentaliteit. Nederland staat voor 'collectief individualisme'. Betrokkenheid en gemeenschapszin gaan hand in hand met persoonlijke autonomie. De belangstelling voor politiek in het algemeen neemt af maar de belangstelling voor de directe leefomgeving is groot. De individualisering in de zin van het zich ontworstelen aan opgelegde sociale verbanden gaat door. Het individu kiest zijn eigen wisselende verbanden. Haast en materialisme gaan gepaard met een ongekende belangstelling voor spirituele bezinning. De behoefte om werk te combineren met een uitdagend sociaal- en/of een hecht gezinsleven neemt toe. Dat vergt investeringen in de opvoeding van kinderen en in sociale activiteiten. Er is sprake van een

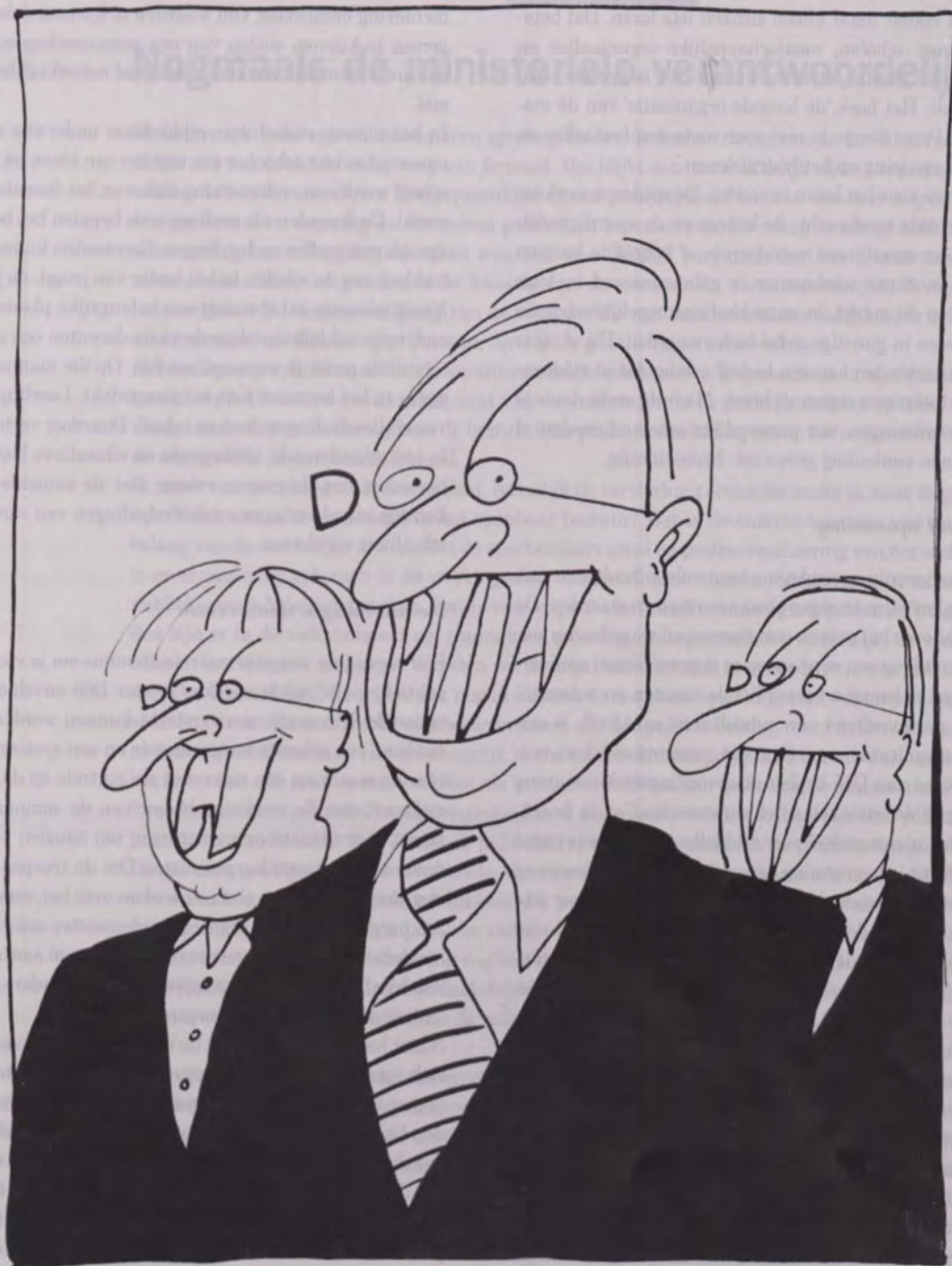
verdergaande secularisatie gecombineerd met een diversiteit aan subculturen. Het bedrijfsleven is 'in'. Succesvolle ondernemers en managers fungeren als rolmodellen. De overheid neemt opvattingen over uit het bedrijfsleven. De neiging tot privatisering illustreert het vertrouwen in het bedrijfsleven. De overheid stuurt op afstand en stelt zich bescheiden op.

Het nieuwe milieudenken

Economische groei is zowel nodig om te kunnen voorzien in de materiële behoeften van een groeiende wereldbevolking als om immateriële behoeften als onderwijs en gezondheidszorg te kunnen bekostigen. Internationaal gezien levert economische groei een belangrijke bijdrage aan het bewaren van de vrede. In het 'nieuwe milieudenken' moet die economische groei echter samengaan met een vermindering van de belasting van het milieu. In de afgelopen tien jaar is de economische groei op diverse terreinen inderdaad gepaard gegaan met een verminderde milieubelasting. Alleen ten aanzien van de uitstoot van kooldioxide bleven de

Michiel Verbeek is wethouder in Haren.
Dit artikel is gebaseerd op zijn uitgebreide beschouwing over de positie en kansen van D66, die is op te vragen via: m.verbeek@wxs.nl.

Nogmaals de ministerieel verantwoordelijkheid

resultaten lange tijd uit. Maar volgens het Worldwatch Institute is de CO₂-uitstoot in 1998 met 0,5 procent gedaald bij een economische groei van 2,5 procent.

D66 moet zich inzetten voor de ontwikkeling van een nieuwe economie, een sociale markteconomie waarin milieuwwaarden een prijs hebben. Daarbij kan aansluiting worden gezocht bij de opvattingen van mensen als Paul Hawken, Julian Simon, Herman Daly en Eckart Wintzen. De overheid moet geleidelijk aan steeds hogere eisen stellen aan de duurzaamheid van producten in combinatie met een systeem van beloning van milieuontlastende en belasting van milieubelastende productiemethoden. De verplichting van bedrijven en organisaties om verantwoording af te leggen van de wijze waarop zij de gebruiksruimte van het milieu aanwenden

moet worden aangescherpt. Daarmee neemt het inzicht in wat Wintzen de 'onttrokken waarde' noemt toe, waardoor het systeem van beloning en belasting kan worden verfijnd. In het kader van de ontwikkeling van deze nieuwe economie zou D66 milieurandvoorwaarden voor de luchtvaart moeten formuleren. De thans oeverloze discussie over Schiphol zou daarmee gediend zijn.

De lerende samenleving

Volgens de filosoof Arnold Cornelis was de twintigste eeuw de eeuw van de gehoorzaamheid en de externe sturing en zal de eenentwintigste eeuw de eeuw van zelfsturing en communicatie worden. In een zich snel veranderende samenleving is 'lerend vermo-

gen' onontbeerlijk om te kunnen overleven. Volgens Cornelis kunnen mensen niet elkaar maar alleen zichzelf iets leren. Dat betekent dat bedrijven, scholen, maatschappelijke organisaties en overheden situaties moeten creëren waarin het leerproces zich vanzelf ontwikkelt. Het boek 'de lerende organisatie' van de managementgoeroe Peter Senge is niet voor niets een bestseller en niet alleen van toepassing op het bedrijfsleven.

De tijd van de baan voor het leven is voorbij. De moderne werknemer moet de mentale veerkracht, de kennis en de vaardigheden bezitten om zonder moeite van werkterrein of bedrijf te kunnen veranderen. De moderne werknemer is geïnteresseerd in leuk werk, in succes op de markt, in ontwikkelingsmogelijkheden, in prettige collega's en in gunstige arbeidsvoorwaarden. Hij of zij is bereid zijn lot te verbinden aan een bedrijf zolang dat in voldoende mate aan die interesses tegemoet komt. Maar de verbintenis is niet stabiel. Veranderingen van persoonlijke omstandigheden of voorkeuren kunnen aanleiding geven tot herbezinning.

Het misverstand opvoeding

Onze geïndividualiseerde samenleving kent vele subculturen met een geheel eigen leefwijze en eigen sterke normen en waarden. De veel geuite klacht over het gebrek aan normen en waarden bij jongeren berust dan ook op een vergissing: er is geen gebrek aan normen en waarden, er heersen verschillende normen en waarden. Het gevaar dat deze veelheid van subculturen aankleeft, is een gebrek aan communicatie, waardoor dat misverstand kan ontstaan. Als antwoord van D66 bepleit ik opvoedingsondersteuning door investering in 'de brede school' of 'vensterschool' en in de ontwikkeling van een nieuw stelsel voor middelbaar onderwijs naast het bestaande. Soms is hervorming kansrijker door iets nieuws op te bouwen naast het bestaande in plaats van het oude door iets nieuws te vervangen. In de vensterschool voor kinderen van vier tot en met twaalf jaar wordt onderwijs gekoppeld aan jeugdhulpverlening, basisgezondheidszorg, sport, geestelijke gezondheidszorg en jeugdmaatschappelijk werk. Mede door het recent verschenen boek *Het misverstand opvoeding* van Judith Harris weten we dat de persoonlijkheidsontwikkeling van kinderen en jongeren voor het belangrijkste deel wordt bepaald door vriendjes en vriendinnetjes. De invloed van de ouders is veel geringer dan zij denken en hopen. Tegenover de repressieve maatregelen tegen onbesuisd geweld en vandalisme waar andere politici voor pleiten, moet D66 de mogelijkheden van het onderwijs stellen. Investeren in voorkomen is effectiever en inspirerender dan strafverhoging, cellenbouw en moralistische dreigementen.

Onderwijs als spil

De spil van de 'lerende samenleving' is het onderwijs. Het onderwijs vormt in belangrijke mate die eigenschappen van het individu die van levensbelang zijn voor de samenleving: kennis, vaardigheden en burgerzin. Om in de huidige snel veranderende maatschappij een actieve rol te kunnen spelen, zullen individuen hun kennis voortdurend moeten ontwikkelen, uitbreiden en vernieuwen. Voor Nederland is kennis één van de belangrijkste productiefactoren zo niet de belangrijkste productiefactor. Verwerving van vaardigheden is noodzakelijk ter voorkoming van arbeidsongeschiktheid in niet-medische zin. Creativiteit, flexibiliteit, aanpassingsvermogen, het vermogen om te 'leren leren' en het vermo-

gen om problemen op te lossen zijn in een snel veranderende samenleving onmisbaar. Om waarden te kunnen delen en zich deelgenoot te kunnen voelen van een gemeenschappelijke sociale en culturele ruimte is ten slotte een goed ontwikkelde burgerzin vereist.

In het nieuwe stelsel voor middelbaar onderwijs moet de relatie van overheid tot school er een worden van klant tot leverancier. De school wordt een onderneming waarvan het docententeam de kern vormt. De docenten als professionals bepalen het beleid in samenspraak met ouders en leerlingen. Gemeenten kunnen diensten betrekken van de scholen in het kader van jeugd- en jongerenbeleid. Naast educatie zal vorming een belangrijke plaats innemen. Het onderwijs zal behalve door de vaste docenten ook door gastdocenten uit de praktijk verzorgd worden. Op die manier kan een groot deel van het lerarentekort worden gedekt. Leerlingen zullen meer verschillende dingen doen op school. Daardoor vertoeven zij langer in een stimulerende, uitdagende en educatieve leefomgeving. Dat bevordert een duurzame relatie met de samenleving en zal de kans op uitval verlagen en de verleidingen van vandalisme en criminaliteit verkleinen.

De alledaagse democratie

Eén keer in de vier jaar naar de stembus om je voorkeur voor een politieke partij uit te spreken is voor D66 onvoldoende. De institutionele democratie zou versterkt kunnen worden met een referendum, een gekozen burgemeester en een systeem van één stem voor de macht en één stem voor de controle op de macht. Met de uitkomst van de werkzaamheden van de commissie-Elzinga op komst is er uitzicht op vorderingen ten aanzien van het referendum en de gekozen burgemeester. Om de troepen vooruit te blijven, dient D66 thans al na te denken over het vervolg op de gekozen burgemeester. De gekozen burgemeester zou zijn of haar wethouders van buiten de gemeenteraad kunnen aantrekken op basis van kwaliteitseisen. Burgemeester en wethouders geven als team leiding aan de ambtelijke organisatie.

Naast haar bemoeienis met de institutionele democratie moet D66 zich intensiever bezighouden met wat de voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de heer J.Th.J. van den Berg, 'alledaagse democratie' noemt. De politiek is steeds minder de hoeder van het algemeen belang en steeds meer de hoeder van het evenwicht tussen bijzondere belangen. Het creëren van draagvlak is de maat van politiek-bestuurlijke effectiviteit. Het proces wordt daarmee belangrijker dan de uitkomst. In de afgelopen jaren is er op lokaal niveau veel ervaring opgedaan met allerlei vormen van burgerparticipatie. Dat is echter nog geen garantie voor de toekomst, zeker niet nu D66 in vele gemeenteraden zo klein is geworden. Het is de taak van D66 om dat proces gaande te houden ondanks eventuele mislukkingen. In de lerende samenleving kunnen ook slechte ervaringen brandstof opleveren voor nieuw vuur. Verbetering van het functioneren van de lokale overheid kan beter worden nagestreefd met een systeem van visitatie, controle op basis van kwaliteitsnormen, dan door bestuurlijke opschaling van bovenaf zonder draagvlak in de lokale overheden zelf. Politici vertegenwoordigen burgers. Dat betekent dat ze aan die burgers verantwoording moeten afleggen van hun daden. Daarvoor kan het internet worden aangewend. Waarom heeft niet iedere politicus een eigen website waarin verantwoording wordt afgelegd van eigen daden? ♦